

W. Nazarenko
kolonel

De militaire doctrine van de Sovjet-Unie

Een strategie ter voorkoming van oorlog

De militaire doctrine is de militaire politiek, de militaire ideologie en de militaire strategie van een staat. Als een staat strijdkrachten heeft, dan heeft hij ook een militaire doctrine. Die wordt niet uitgevonden en niet verzonnen „uit het niets”, op „een onbeschreven blad”, maar vloeit voort uit het maatschappelijke stelsel van een staat en zijn politiek en is bepalend voor de houding van de staten ten opzichte van de fundamentele vraagstukken van oorlog en vrede.

Jarenlang na de oorlog hebben zowel wij als het Westen de militaire macht beschouwd als het toonaangevende element van de buitenlandse politiek, in ieder geval in de betrekkingen tussen de twee militair-politieke bondgenootschappen, de twee stelsels. Weliswaar vormden de VS en hun NAVO-bondgenoten de initiatiefnemers tot de militarisering van de internationale betrekkingen, maar omdat wij deze manoeuvre om ons in een bewapeningswedloop te betrekken niet goed hadden voorzien, droegen ook wij vervolgens in niet geringe mate een steentje bij tot een dergelijke ontwikkeling van de gebeurtenissen. En zelfs nadat ons land met de Verenigde Staten pariteit op het gebied van kernwapens had bereikt, die een absolute garantie vormde tegen het ongestraft toepassen van militair geweld tegen de Sovjet-Unie en haar bondgenoten, lieten wij unieke mogelijkheden tot vermindering van de defensie-uitgaven liggen. Wij bleven optreden volgens het principe van het nadoen wat de NAVO-landen deden, zowel op het geopolitieke als op het zuiver materiële vlak.

Dat heeft onbetwistbaar een negatieve uitwerking op de samenstelling van onze economie gehad.

In zijn boek „De perestrojka en het nieuwe politieke denken voor ons land en voor de hele wereld” stelt Mikhail Gorbatsjov met nadruk:

Het zij verre van mij iedere stap in de buitenlandse politiek van de SU gedurende de laatste decennia te idealiseren. Er zijn ook fouten voorgelaten.

Inderdaad, wij hebben niet altijd de kansen benut onze veiligheid te garanderen met politieke middelen. In onze buitenlandse politiek werden de militaire middelen soms onnodig verabsoluteerd en de politiek en de militaire strategie waren niet altijd op elkaar afgestemd.

Tòch is de Sovjetrussische politiek, ondanks de gemaakte fouten, nooit haar hoofdrichting — het garanderen van de vrede en de veiligheid van de volken — ontrouw geworden. Het is niet toevallig dat het nieuwe politieke denken zich in onze dagen langzaam maar zeker een weg aan het banen is en dat de situatie ten goede verandert. In de laatste twee à drie jaar is de confrontatie in de aangelegenheden tussen de staten begonnen plaats te maken voor samenwerking. In de Sovjetrussische-Amerikaanse betrekkingen hebben zich positieve verschuivingen afgetekend. Het verdrag over de afschaffing van de raketten voor de middellange en korte afstand (INF/TNF) is gesloten en van kracht geworden. Op het gebied van de ontwapening is prioriteit gegeven aan het sluiten van een

* * Het leek de redactie een goede gedachte in dit nummer, ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum geheel gewijd aan de NAVO, ook een bijdrage op te nemen van de hand van een auteur uit de Sovjet-Unie. In de lange geschiedenis van de Militaire Spectator een unieke gebeurtenis en wellicht symbolisch voor toekomstige ontwikkelingen. Red.

verdrag over een 50%-reductie van de strategische offensieve wapens van de SU en de VS. Er zijn mogelijkheden ontstaan om het gevaar van de militaire confrontatie in Europa te verminderen. De directe dreiging van een kernoorlog is minder geworden.

Door politieke functionarissen van Oost en West is al erkend dat een nucleaire oorlog als middel voor het oplossen van geschillen ondenkbaar is; dat daarin geen overwinnaars noch overwonnenen kunnen zijn en dat zulk een conflict alleen maar kan eindigen met de ondergang van de beschaving. Hierover bestaat geen verschil van mening; het is een onbetwiste waarheid. Dat is een principiële nieuw verschijnsel in de relatie tussen de politiek en de militaire strategie, dat de nucleaire oorlog als middel om politieke doeleinden te bereiken, op een dialectische manier afwijst. De nucleaire oorlog heeft zijn voornaamste eigenschap verloren: het vermogen in een gewapende strijd de overwinning te behalen.

En hoe staat het met de conventionele, de niet-nucleaire oorlog? De toepassing van nieuwe, moderne technologieën, met behulp waarvan men de effectiviteit van sommige conventionele soorten wapens tientallen malen kan vergroten, heeft ertoe geleid dat ook de niet-nucleaire oorlog geen doelmatig middel voor de politiek kan zijn, dat wil zeggen dat ook deze onaanvaardbaar aan het worden is. Althans op het grondgebied van de in industrieel opzicht ontwikkelde landen. In Europa bijvoorbeeld, waar atoomcentrales met een totaal van 200 energieblokken zijn gelegen, alsmede een grote hoeveelheid chemische en olieverwerkende ondernemingen, zou zelfs een conventioneel conflict tot verwoestingen leiden die heel goed zijn te vergelijken met de gevolgen van een kernoorlog. Het risico, waarmee het bewuste gebruik van militair geweld om bestaande problemen, bv. tussen Oost en West, op te lossen, gepaard gaat is uitermate groot.

Toch laat een nuchtere beoordeling van de ontstane militair-politieke realiteit zien dat in onze tijd de veiligheid van een land vooralsnog niet kan worden gegarandeerd met alleen politieke middelen, zonder strijdkrachten. Hun bijdrage tot het verzekeren van de veiligheid moet echter een an-

De auteur, kolonel Wladimir Nazarenko (1935) is doctor in de militaire wetenschappen. Hij is onder meer werkzaam geweest als docent aan de Froenze-academie en is thans plaatsvervangend hoofdredacteur voor ontwapeningsproblemen bij het persagentschap Nowosti.

dere zijn; men dient nu de functies van een leger ondergeschikt te maken aan slechts één enkel doel: het voorkómen van een oorlog. Tot deze conclusie is de politieke leiding van de Sovjet-Unie en van de andere landen van het Warschau-Pact gekomen. Die conclusie is erop gebaseerd dat een oorlog — of het nu een nucleaire of een conventionele betreft — tussen de NAVO en het Warschau-Pact niet kan worden gewonnen. Zelfs als men een oorlog zou beginnen met het toepassen van alleen conventionele bewapening, zou deze op zichzelf in de eerste plaats voor Europa een catastrofe worden en bovendien snel en onvermijdelijk uitgroeien tot een wereldomvattende nucleaire ramp. Noch grootscheepse offensieve acties in het kader van het „Theater van Militaire Operaties”, noch een zich voortslepende oorlog tussen Oost en West zijn volkomen irreëel. Juist daarom vormt het voorkómen van oorlog op basis van een betrouwbare verdediging de kern van de militaire doctrine van de Sovjet-Unie en die van het Warschau-Pact. De op dit moment bestaande militair-strategische pariteit tussen de SU en de VS en het Warschau-Pact en de NAVO is een zeer gewichtige factor voor het voorkomen van een oorlog en het in toom houden van de agressor. Omdat bij deze pariteit de mogelijkheid wordt veiliggesteld om hem tijdens tegenacties gegarandeerd onaanvaardbare schade toe te brengen, maakt zij iedere poging een oorlog te ontketenen onzinnig.

In mei 1987 werd op de Berlijnse conferentie van het Politieke Consultatieve Comité zoals bekend het document aangenomen „Over de militaire doctrine van de Warschau-Pactstaten”, waarvan de militaire doctrine van de SU deel uitmaakt. Vanzelfsprekend ging het ook vroeger in de militaire activiteit van de SU om de strijd tegen de oorlog, maar toen was de doctrine alleen op het politieke vlak defensief; de Sovjet-Unie was niet van plan als eerste, tegen wie dan ook, een oorlog

te beginnen. Het militair-technische gedeelte ervan en de militaire strategie waren offensief. De aanval werd beschouwd als de voornaamste vorm van militaire acties. Nu is de strijd tegen de oorlog en het afwenden daarvan in het allereerste begin, die voor het eerst is opgenomen in de definitie van onze doctrine, op de voorgrond geplaatst en de voornaamste en meest bepalende taak geworden. De militaire strategie van de SU is non-offensief geworden en er is ook een door-en-door defensieve gerichtheid aan verleend.

Indien er tussen de politieke en militair-technische aspecten van een doctrine geen tegenstellingen zijn, indien die versmolten en op een organische manier onderling zijn verbonden en met elkaar in overeenstemming zijn terzake van de doeleinden en de methoden om de defensieve taken te regelen, dan is een militaire doctrine dus defensief. Dit alles wordt al reëel in praktijk gebracht, in de concrete strategische besluiten en handelingen, in de plannen voor de ontwikkeling van de strijdkrachten, in hun organisatorische opbouw, de technische uitrusting en de operationele voorbereiding van de staven en de gevechtstraining van de troepen. De strijdkrachten van de USSR en van onze bondgenoten leggen een zeer grote terughoudendheid aan de dag bij het houden van militaire oefeningen; deze zijn gering van schaal en omvang en bovendien alleen gericht op het uitwerken van defensieve taken.

De voornaamste eis die heden ten dage aan de strijdkrachten van de USSR wordt gesteld komt erop neer dat ze bij het uitvoeren van de defensieve taken moeten uitgaan van het principe van tegenacties en dat hun opbouw wordt gerealiseerd op basis van het militaire evenwicht en de defensieve toereikendheid.

Wat is de kern van het principe van de tegenacties? Die bestaat uit het afslaan van een aanval, het voorkomen van een vijandelijke doorbraak in de diepte, het vasthouden van ingenomen linies, het verhinderen dat een aanzienlijk deel van het eigen grondgebied wordt verloren, in een kort tijdsbestek toebrengen van een nederlaag aan doorgebroken vijandelijke formaties, het terugslaan daarvan en het herstellen van de situatie aan de staatsgrens. Het combineren van de strategische verdediging en de aanval (de tegenaanval) op

operatief-tactische schaal is als geheel niet in tegenspraak met de defensieve gerichtheid van de militaire doctrine van de SU, aangezien het gaat om acties van troepen tegen een agressor op het eigen grondgebied.

De ratio van het principe van de defensieve toereikendheid komt erop neer dat de samenstelling, de kwantiteit en de kwaliteit van de bewapening, waarmee de troepen zijn uitgerust strikt in evenredigheid moeten zijn met het niveau van de militaire dreiging en moet worden vastgesteld op grond van de reële behoeften voor een betrouwbare verdediging. Ze is nauw verbonden met het principe van het militaire evenwicht van krachten. Een verlaging van het niveau van dat evenwicht hangt niet alleen af van de Sovjet-Unie en de landen van het Warschau-Pact, maar ook van de VS en de NAVO-landen.

Wat betreft radicale veranderingen in de organisatiestructuur en de samenstelling van de strijdkrachten en de vermindering van het aandeel van de offensieve wapensystemen, die hangen af van de vraag welk niveau van de wederzijdse beperking van de troepen en wapens men zal kunnen bereiken en welke de reële krachtsverhouding zal worden in de regio's en in totaliteit. Daarom is nu een overgang vereist naar een radicale vermindering van strijdkrachten en bewapening, vooral in Europa. Door een wezenlijke vermindering van de militaire potentiëlen van het Warschau-Pact en de NAVO kan in ons werelddeel uiteindelijk een toestand worden bereikt, waarin de twee militair-politieke bondgenootschappen eenheden en middelen zullen overhouden die noodzakelijk zijn voor de verdediging, maar die onvoldoende zijn om er offensieve operaties mee uit te voeren.

De landen van het Warschau-Pact achten het van primaire betekenis hun militaire doctrine een strikt defensief karakter te verlenen door middel van een afzwakking van de gewapende confrontatie in Europa. Daarom zijn zij tijdens de bijeenkomst van het Politieke Consultatieve Comité in Warschau in juli 1988 met een zorgvuldig door-dachte en evenwichtige conceptie gekomen voor een militaire ontspanning in etappes in dit werelddeel, die mogelijkheden opent voor een radicale reductie van conventionele strijdkrachten en bewapening in het gebied van de Atlantische Oceaan

tot de Oeral. Daarin zijn precies en duidelijk de aangrijpingspunten omschreven „ter ontwarring” van de omstrede problemen op het punt van de ontwapening, gebaseerd op de dialoog en het in acht nemen van het evenwicht in de belangen. De militaire ontspanning en de Europese ontwapening worden gepresenteerd als een zich dynamisch ontwikkelend proces, dat is onderverdeeld in relatief zelfstandige maar tegelijkertijd onderling verbonden fasen, die ieder afzonderlijk een bepaald, tevoren tussen de partijen overeengekomen, doel moeten bereiken.

Men stelt zich voor in de eerste fase de voornaamste aandacht te concentreren op de vraag, hoe men op basis van wederkerigheid de objectief ontstane asymmetrieën bij de afzonderlijke soorten wapens en de wanverhouding bij de afzonderlijke strijdkrachten tussen de twee militair-politieke bondgenootschappen kan opheffen. Als resultaat daarvan moeten de partijen overgaan tot, vergeleken met de huidige, aanzienlijk lagere niveaus qua aantallen troepen en bewapening.

Een principiële belangrijk element van het programma vormt de tweede fase van de ontwapening waarin, uitgaande van de bereikte niveaus, de strijdkrachten van elk der partijen met ca. 25% (ongeveer 500.000 man) moeten worden vermindert door middel van een ontbinding van eenheden en formaties van verschillende wapens en dienstvakken, met een gelijktijdige ontmanteling van hun organieke bewapening. Tegelijk zou een omvorming van de militaire structuren van de blokken moeten worden gerealiseerd in de richting van het geleidelijk eruit verwijderen van de componenten, die op militair-technisch en operationeel terrein een offensieve bedreiging voor de andere partij vormen.

Men beoogt in de derde fase het proces voort te zetten van een wederzijds gecontroleerde en evenwichtige „fysieke” inkrimping van de bewapening, in nauwe samenhang met de gestelde taak de strijdkrachten een strikt defensief karakter te verlenen.

Het is evident dat de desbetreffende taak tot doel heeft het gevaar van een verrassingsaanval in eerste instantie te verminderen en vervolgens op te heffen. Dat moet eveneens worden bevorderd door langs de contactlijn tussen de blokken een

strook (een zone) met een verlaagd bewapeningsniveau te creëren, waaruit in de eerste plaats destabiliserende wapensystemen zouden moeten worden teruggetrokken, zoals vliegtuigen van de aanvalsluchtmacht, tactische raketten, kanonnen van de vèdragende artillerie, alsmede gevechtshelikopters en tanks. Vervolgens zou men de gehele militaire infrastructuur in die strook kunnen elimineren, waarbij alle soorten van troepenactiviteit daarin worden uitgesloten. En dit allemaal onder een effectieve controle, met inbegrip van inspecties ter plaatse.

Wat de tactische kernbewapening betreft, in de voorstellen van het Warschau-Pact is het duidelijk omschreven: zonder een volledige afschaffing daarvan zijn de problemen ten aanzien van het garanderen van veiligheid en versterking van de stabiliteit op het Europese continent niet op te lossen. De oplossing van dit probleem laten liggen voor later betekent onvermijdelijk dat men een sluis opent voor de uitvoering van plannen ter modernisering ervan; dat zou onvermijdelijk veel van wat in deze richting is bereikt in gevaar brengen, en in de eerste plaats het INF/TNF-verdrag. Door de socialistische landen is een uitweg uit de ontstane situatie voorgesteld: in de naaste toekomst afzonderlijke onderhandelingen over een vèrgaande beperking, en vervolgens ook de afschaffing, van de tactische kernwapens te beginnen, en deze te voeren met het doel een wederzijds aanvaardbare overeenkomst te sluiten.

Het is erg gecompliceerd in Europa een strategische stabiliteit te verzekeren, zonder het nemen van maatregelen van beperkende aard ten aanzien van omvang, duur en aantal van de te houden oefeningen, de verplaatsingen van troepen en materieel, zonder de controlemaatregelen tot het zelfstandig optreden van de luchtstrijdkrachten en de marine uit te strekken en zonder de openbaarheid op militair gebied uit te breiden.

De voorstellen van de Warschau-Pactlanden voor het opstellen van een nieuwe generatie maatregelen om te komen tot vertrouwen en veiligheid zijn gebaseerd op het karakter van hun militaire doctrine en gericht op het bereiken van het voornaamste doel: het reduceren van de militaire potentiëlen van het Warschau-Pact en de NAVO tot het niveau van de defensieve toereikendheid.

Het spreekt vanzelf dat de militaire confrontatie niet in één ogenblik tot een minimaal niveau kan worden gereduceerd. Het zou nauwelijks realistisch zijn te veronderstellen dat men de militaire bondgenootschappen zo niet vandaag, dan toch morgen kan afschaffen. Maar mettertijd kan deze taak worden uitgevoerd. En om over te gaan van woorden naar daden is het nodig dat men begrijpt dat de bewapeningswedloop niet alleen onzinnig is, maar ook gevaarlijk. Men moet deze eerst tot staan brengen en vervolgens terugdraaien om te komen tot een stelsel waarin wederzijds de verdediging een overwicht heeft op de aanval. Alleen in

dat geval zal men het politieke en het militair-technische aspect van de militaire doctrine volledig met elkaar in overeenstemming kunnen brengen. In dit verband stellen de Sovjet-Unie en de socialistische staten aan de NAVO-landen voor op wederzijdse basis af te zien van het toepassen van militair geweld en de verplichting op zich te nemen vredelievende betrekkingen te onderhouden. En als radicale maatregel bevestigen ze hun voorstel het Noordatlantische Verbond en het Verdrag van Warschau gelijktijdig te ontbinden en als eerste stap de militaire organisaties daarvan op te heffen.

